

chce F. Funcke, ani od 1437 r., jak chce A. Hauck⁸. Zbyt dużo posiadamy przekazów źródłowych z XV i XVI w., które mówią o przynależności tej diecezji do gnieźnieńskiej prowincji kościelnej. Wszak ostatni biskup katolicki tej diecezji Jan Horneburg w dniu 8 III 1552 r. oświadczył, że jego metropolitą jest metropolita gnieźnieński i jego upraszał o udzielenie mu sakry biskupiej⁹. Należy też poprawić drobne potknięcia „dwa facultates” (s. 21), „książę Itold” (s. 27), „Ludwig” (s. 60), „Kchmeister” (s. 57).

Każda pierwsza monografia jest narażona na podobne usterki. Na tak licznej dokumentacji papieskiej (nie każdy dokument był bullą, jak je najczęściej nazywa Autor) korektur jest raczej mało. Wysunięte zaś spostrzeżenia mają przyczynić się do jej lepszego i klarownego ujęcia. Książka bowiem zapełnia poważną lukę w naszej literaturze historycznej. Myślę, że do tej książki będą często zaglądać historycy przełomu XIV i XV stulecia.

ks. Bolesław Kumor

MUZEA KOŚCIELNE W NIEMCZECH

Staraniem Sekretariatu Konferencji Episkopatu Niemiec ukazał się informator o muzeach kościelnych w tym kraju, zatytułowany „Kirchliche Museen und Schatzkammern in Deutschland”; opatrzoney przedmową biskupa Osnabrück Ludwiga Averkampa.

Pozycja ta, przygotowywana na przełomie lat 1991 i 1992, powstała dzięki współpracy trzech ośrodków: Arbeitsgemeinschaft kirchlicher Museen und Schatzkammern, Skarbca Katedralnego w Akwizgranie oraz katedralnego i diecezjalnego muzeum biskupiego w Moguncji. Ukazuje stan z 1 marca 1992 r.

W informatorze zaprezentowanych zostało 39 placówek, w tym wszystkie muzea diecezjalne (Augsburg, Bamberg, Eichstätt, Freising, Hildesheim, Kolonia, Limburg, Moguncja, Osnabrück, Paderborn, Pasawa, Ratyzbona, Rottenburg, Spira, Trewir, Würzburg — w planie) oraz niektóre inne znaczniejsze zbiory

⁸ *Monumenta Poloniae Vaticana*, T. 8. Ed. E. Długopolski, Kraków 1939—1944, s. 168; *Bullarium Poloniae*, T. 3 nr 191, s. 35; Hauck, dz. cyt., Bd. 5/2, s. 1178.

⁹ B. Kumor, *Granice metropolii i diecezji polskich 968—1939*, ABMK 19: 1969, s. 314 n.; J. Walicki, *Przynależność metropolitalna biskupstwa kamińskiego i lubuskiego na tle rywalizacji Magdeburga i Gniezna*, Lublin 1960, s. 118 n.

sztuki kościelnej, wśród których na uwagę zasługują muzea i skarbcce katedralne (m.in. skarbiec katedralny w Akwizgranie, Kolonii, Münster, Regensburgu, muzeum katedralne w Fuldzie).

Niektóre zbiory sztuki sakralnej w Niemczech mają już ponad tysiącletnią historię. Największe straty poniosły skarbcce kościelne na początku XIX w. w wyniku sekularyzacji księstw kościelnych. Wiele zabytków uległo wtedy rozproszaniu, kradzieży, bądź nawet zniszczeniu. Pierwsze wystawy sztuki sakralnej zaczęto organizować już w połowie XIX stulecia.

W omawianej publikacji zestawiono w sposób przejrzysty i zwięzły najważniejsze wiadomości o kościelnych placówkach muzealnych. Przegląd ten zawiera m.in. najistotniejsze fakty z historii danej placówki muzealnej, wymienione są główne kolekcje i najcenniejsze eksponaty. Duże znaczenie w tym zestawieniu mają informacje o publikacjach poświęconych poszczególnym placówkom i ich zasobom. Dla zwiedzających ważne i przydatne są dane o czasie udostępniania zbiorów (dni i godziny) oraz ceny biletów wstępu. Tutaj, w przeciwieństwie do polskich muzeów kościelnych, za wstęp trzeba zapłacić.

Interesujące w tym zestawieniu są dane o wielkości powierzchni wystawowej. W tym względzie pomiędzy poszczególnymi muzeami istnieje ogromna rozpiętość. I tak np. powierzchnia skarbcza katedry św. Jadwigi w Berlinie wynosi 18 m², a powierzchnia sal wystawowych w muzeum diecezjalnym we Freisingu — 4 tys. m². Niektóre muzea (7) posiadają własne pracownie konserwatorskie, a prawie każde dysponuje ogólnie dostępną (z możliwością wypożyczenia) biblioteką i archiwum fotografii.

Całość uzupełniają i uatrakcyjniają kolorowe fotografie najcenniejszych eksponatów.

Warto przy tej okazji poinformować, iż w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim przygotowany został informator o muzeach kościelnych w Polsce.

Maria Dębowska

Stanisław Achremczyk, Roman Marchwiński, Jerzy Przeracki, *Poczet biskupów warmińskich*, Olsztyn 1994, Ośrodek Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego, Biblioteka Olsztyńska nr 23, ss. 274.

Na początku 1994 r. ukazał się *Poczet biskupów warmińskich* autorstwa historyków związanych ze środowiskiem olsztyńskim: Stanisława Achremczyka, Romana Marchwińskiego i Jerzego Przerackiego. Jest to kolejna pozycja